

Summary

The article discusses the importance of appropriateness for the science of criminal law and the issue of guilt for sentencing as well as the mental attitude of a person to commit them to a socially dangerous act.

Key words: guilt, expedience, psychical relation, criminal responsibility, careless form of guilt, awareness, category of right.

Отримано 7.10.2011

К. В. КЕРЛІЦ

*Ксенія Володимирівна Керлиць, ад'юнкт
Національної академії внутрішніх справ*

**ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧИХ ГАРАНТІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО
ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

В умовах виходу нашої держави на орбіту євроінтеграційних процесів та виконання одного з основних завдань сьогодення, передбаченого Загальнодержавною програмою адаптації законодавства Європейського Союзу, а саме, гармонізації національної правової системи з сучасною європейською системою права¹, виникає нагальна потреба у дослідженні сучасного стану та шляхів розвитку законодавства, регламентуючого діяльність органів досудового слідства, з метою посилення боротьби зі злочинністю, зміцнення законності і правопорядку. У зв'язку з розробкою проекту Кримінально-процесуального кодексу України актуальність даної проблеми зростає, а орієнтир на пошук шляхів вдосконалення зумовлює її практичну значущість для слідчої діяльності.

Не зважаючи на наявні дослідження провідних фахівців стосовно правової регламентації слідчої діяльності, зокрема, О. В. Бауліна, Ю. М. Грошевого, П. В. Коляди, В. Т. Маляренко, Б. В. Романюка, Р. Ю. Савонюка, В. М. Тертишника та інших, все ж таки окремі аспекти потребують перегляду у зв'язку з викликами нового часу та сучасним станом українського суспільства. Зокрема, відсутність законодавчих гарантій процесуальної незалежності і самостійності слідчих та чіткої регламентації досудового слідства, невизначеність місця слідчого апарату в системі правоохоронних органів та, відповідно, статусу слідчих. Наявна ситуація зумовлена необхідністю здійснення нового підходу до аналізу чинних законодавчих основ цієї специфічної діяльності, який дозволить виокремити позитивні та негативні сторони, а також здійснити збалансований підхід до реформування кримінального судочинства. Адже чіткість та ясність кримінально-процесуального закону, його узгодженість з іншими нормативно-правовими актами має велике значення для ефективної діяльності слідчого.

У рамках поставленої проблеми метою статті є визначення сучасного стану правової регламентації слідчої діяльності і окреслення окремих напрямків його удосконалення.

Значення діяльності слідчого ОВС (далі – слідчого) для досягнення мети кримінального судочинства не можна переоцінити, оскільки від його об'єктивного, повного та всебічного дослідження обставин справи, а також встановлення істини на стадії досудового слідства, значною мірою залежать законність і обґрунтованість судового рішення. На нього фактично покладена відповідальність за долю учасників процесу, при цьому, для захисту суспільства та держави від злочинності слідчий наділений правом застосування примусу, що стосується прав та свобод громадян².

Процесуальна діяльність слідчого визначається Конституцією України, Кримінально-процесуальним кодексом України, іншими законами та нормативно-правовими актами України, чинними міжнародними договорами, які регулюють діяльність органів досудового слідства.

Норми Конституції України мають найвищу юридичну силу і є нормами прямої дії. Відповідно до цього все вітчизняне законодавство приймається на її основі, не є виключенням і кримінально-процесуальний кодекс України. Тим більше, як зазначає В. Т. Маляренко, що нині тільки Конституція в цілому відповідає положенням Конвенції про захист прав і основних свобод людини та інших міжнародних документів у цій галузі. Що стосується галузевого законодавства, зокрема, кримінально-процесуального, то воно ще не все переглянуто щодо його відповідності міжнародним документам і багато в чому суперечить інтересам захисту основних прав і свобод людини³.

Ця обставина зумовлена тим, що провадження у кримінальних справах здійснюється на основі чинного Кримінально-процесуального кодексу України, який був прийнятий 28 грудня 1960 р., тобто в державі з іншим державним устроєм та суспільним ладом. Тому у випадках суперечності норм застосовуваного закону нормам Основного Закону, а також у разі відсутності законодавчої урегульованості певних правовідносин, слідчим, при прийнятті рішень, безпосередньо застосовуються норми Конституції України.

Перехідними положеннями Конституції України, а саме п. 9 передбачено необхідність формування в Україні дієвої системи досудового слідства і введення в дію законів, які регулюватимуть її функціонування⁴.

На основі цих прямих вимог Основного Закону були затверджені дві концепції щодо проведення відповідних реформ.

Так основним принципом Концепції судово-правової реформи в Україні є радикальне реформування процесуального законодавства, деідеологізування і наповнення його гуманістичним змістом. У відповідності з цимп.1 розділу V даної Концепції передбачає законодавче закріплення реальної процесуальної самостійності слідчого, визначення його прав і обов'язків, чітке розмежування функцій органів розслідування й органів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність як у процесуальному, так і організаційному плані⁵. Адже, як показує слідча практика, без процесуальної самостійності і незалежності слідчого неможливе успішне виконання завдань кримінального судочинства.

У ст. 114 нині чинного Кримінально-процесуального кодексу України закріплено, що при провадженні досудового слідства всі рішення про спрямування слідства і про провадження слідчих дій слідчий приймає самостійно, за винятком випадків, коли законом передбачено одержання згоди від суду (судді) або прокурора, і несе повну відповідальність за їх законне і своєчасне проведення. Згідно ст. 114-1 цього ж кодексу начальник слідчого відділу має право давати вказівки слідчому про провадження досудового слідства, про притягнення як обвинуваченого, про кваліфікацію злочину та обсяг обвинувачення, про направлення справи, про провадження окремих слідчих дій, передавати справу від одного слідчого іншому, доручати розслідування справи декільком слідчим, а також брати участь у провадженні досудового слідства та особисто провадити досудове слідство, користуючись при цьому повноваженнями слідчого.

Вказівки керівника слідчого відділу у кримінальній справі даються в письмовій формі та є обов'язковими для виконання. Оскарження прокурору не зупиняє їх виконання за винятком випадків, передбачених ч. 2 ст. 114 Кримінально-процесуального кодексу України. Їх невиконання, у свою чергу, є підставою для повернення справи на додаткове розслідування. Як наслідок, після неодноразових направлень справи на додаткове розслідування та у зв'язку із закінченням терміну слідства, справи закриваються, а законні права та інтереси певних учасників процесу фактично ігноруються. Ці повноваження не зовсім узгоджуються з процесуальним статусом самостійності та незалежності слідчого⁶.

З метою усунення процесуальної залежності слідчого від керівника слідчого органу, в умовах розширення судового контролю та збереження прокурорського нагляду за діяльністю слідчого, діючі функції начальника слідчого підрозділу варто переглянути. Зокрема, максимально звузити процесуальні повноваження останнього щодо слідчих, залишивши незмінними повноваження щодо організації розслідування.

У Концепції реформування кримінальної юстиції України схваленої у 2008 р. зазначено, що реформування кримінальної юстиції спрямоване на зміну підходів до оцінки ефективності діяльності органів системи кримінальної юстиції⁷. У слідчих органів внутрішніх справ України концентрується розслідування приблизно 90 % усіх злочинів, що реєструються в нашій державі, відповідно вони займають важливе місце у системі органів кримінальної юстиції, а тому чітке визначення законодавчих гарантій їх діяльності, вплине на ефективність провадження кримінальних справ.

5 жовтня 2005 р. Парламентською Асамблеєю Ради Європи прийнято резолюцію «Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною» № 1466 (2005), у п. 13.6 якої Парламентська Асамблея закликає органи влади України завершити підготовку нової версії проекту Кримінально-процесуального кодексу України та схвалити його без подальшого зволікання для зобов'язання, початково встановлений кінцевий термін для якого минув ще у листопаді 1996 р.⁸. Не дивлячись на ці обставини, новий Кримінально-процесуальний кодекс України й до цього часу залишається неприйнятим.

Існуючий на сьогодні проект Кримінально-процесуального кодексу України (реєстраційний № 1233) вносився на розгляд Верховної Ради України протягом 2004–2007 рр. В його редакції збережені всі основні інститути вітчизняного кримінально-процесуального права.

Інший проект Кримінально-процесуального кодексу України був підготовлений та представлений Національною комісією із зміцнення демократії та утвердження верховенства права протягом 2006–2008 рр. Його остання редакція отримала як позитивні так і негативні відгуки фахівців. Зокрема, зазнали позитивних змін та доповнень положення проекту щодо врегулювання процесуального статусу слідчого, процесуального порядку проведення слідчих дій, регулювання обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, та ін.⁹ У той же час, у цьому аспекті існують значні суперечності, а саме, запропонована зміна моделі досудового слідства зі змішаної на змагальну, суттєво звузить компетенцію слідчого, позбавить його ряду повноважень, які в умовах чинного законодавства забезпечують ефективність досудового слідства¹⁰.

З урахуванням подальшого доопрацювання, проект Кримінально-процесуального кодексу України підготовлений Національною комісією із зміцнення демократії та утвердження верховенства права став основою нині існуючого другого проекту Кримінально-процесуального кодексу України, розробленого робочою групою з питань реформування кримінального судочинства 2010 р.

Неприйняття протягом тривалого часу нового Кримінально-процесуального кодексу заважає реформуванню слідчих підрозділів. Адже саме на законодавчому рівні мають бути вирішені всі проблеми кримінально-процесуальної діяльності слідчих та визначено роль і місце слідчого апарату в системі органів державної влади¹¹.

Як зазначає В. С. Кузьмічов, важливу роль відіграє проблема удосконалення кримінально-процесуального законодавства, що регламентує провадження слідчих дій. А тому новий Кримінально-процесуальний кодекс України повинен втілювати глибоко гуманістичні ідеї, закріплені в Конституції України, і стати сплавом

передових наукових досліджень і практичного досвіду розслідування злочинів, передбачаючи дотримання загально визнаних міжнародних стандартів, що забезпечують права і свободи людини¹².

Користуючись законодавчою неврегульованістю, нерідко пропонуються різні варіанти реформування слідства. Висуваються такі кардинальні ідеї, як ліквідація функції розслідування у відомствах і виділення слідчих апаратів в окремий самостійний орган чи створення при судах інституту судових слідчих¹³. Але ми не вбачаємо ефективності в прийнятті таких радикальних заходів і погоджуємось з тими авторами, які схиляються до поступового, поетапного реформування слідчих підрозділів з відповідним фінансовим, методологічним та науковим забезпеченням.

Зруйнування напрацьованої роками ефективної системи взаємодії слідчих з оперативними працівниками призведе до послаблення боротьби зі злочинністю. Тому головною метою реформування повинно стати збереження існуючого потенціалу слідчих і його подальший розвиток, зміцнення кадрової та матеріально-технічної бази органів досудового слідства органів внутрішніх справ¹⁴.

Здійснюючи аналіз законодавчих гарантій діяльності слідчого, ми зіткнулись з відсутністю детальної законодавчої регламентації організаційних заходів слідчого, які здійснюються при провадженні розслідування конкретної кримінальної справи. Наукова розробка цих питань торкається лише підготовки окремих слідчих дій. Втім відведення належного місця в проекті КПК України організаційній роботі слідчого, забезпечить законність і ефективність процесу збирання, дослідження, оцінки і використання доказів.

Отже, прийняття окремого спеціального закону, який регулюватиме функціонування системи органів досудового слідства, визначатиме процесуальний статус слідчого, регламентуватиме його права, обов'язки та законодавчо підвищить гарантії його захищеності, а також прийняття нового Кримінально-процесуального кодексу України сприятиме вирішенню проблем законодавчих гарантій діяльності слідчих підрозділів.

¹ Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, затверджена Законом України від 18 березня 2004 р. // Урядовий кур'єр. – 2004. – 20 квітня. – № 74. – С. 13.

² Татаров О. Ю. Слідчі підрозділи органів внутрішніх справ України: проблеми реформування / О. Ю. Татаров // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. – 2010. – № 1. – С. 195.

³ Маляренко В. Т. Кримінальний процес України: Стан та перспективи розвитку / Василь Тимофійович Маляренко. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 600 с. – С. 8.

⁴ Конституція України: Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. – К., 1996. – 118 с.

⁵ Концепція судово-правової реформи, затв. Постановою Верховної Ради України від 28 квітня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 30. – 426 с.

⁶ Тертишник В. М. Удосконалення процесуального статусу слідчого: старі та нові проблеми / В. М. Тертишник // Вісник прокуратури. – 2002. – № 1. – С. 40.

⁷ Концепція реформування кримінальної юстиції України, схвалена Указом Президента України від 8 квітня 2008 р. // Офіційний вісник України. – 2008. – № 27. – С. 28.

⁸ Грошевий Ю. М. Проблеми реформування кримінального судочинства / Ю. М. Грошевий // Право України. – 2009. – № 2. – С. 4.

⁹ Там само. – С. 5.

¹⁰ Там само. – С. 7.

¹¹ Татаров О. Ю. Слідчі підрозділи органів внутрішніх справ України: проблеми реформування / О. Ю. Татаров // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. – 2010. – № 1. – С. 201.

¹² Кузьмічов В. С., Черноус Ю. М. Слідча діяльність: характеристика та напрями удосконалення: Монографія. – Київ: ЗАТ «Нічлава», 2005. – 447 с. – С. 346–347.

¹³ Фаринник В. І. Проблемы современного состояния и пути развития органов предварительного следствия Украины // Российский следователь. – 2010. – № 15. – С. 9.

¹⁴ Татаров О. Ю. Слідчі підрозділи органів внутрішніх справ України: проблеми реформування / О. Ю. Татаров // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. – 2010. – № 1. – С. 201.

Резюме

Визначено сучасний стан правової регламентації слідчої діяльності та розглянуто необхідність його вдосконалення.

Ключові слова: досудове слідство, слідчий, досудове провадження, законодавство, реформування, процесуальна незалежність і самостійність, проект Кримінально-процесуального кодексу України.

Резюме

Определено современное состояние правовой регламентации следственной деятельности и рассмотрена необходимость его усовершенствования.

Ключевые слова: досудебное следствие, следователь, досудебное производство, законодательство, реформирование, процессуальная независимость и самостоятельность, проект Уголовно-процесуального кодекса Украины.

Summary

The article is juridical aspects the activity of investigators to investigate crime and the necessity the improvement legal warranty of the investigation activity is considered.

Key words: pre-trial investigation, investigator, pre-trial production, legislation, reform, procedural independence and freedom, the project of Criminal procedural Code of Ukraine.

Отримано 31.08.2011

О. С. ПАРАМОНОВА

*Ольга Сергіївна Парамонова, старший викладач
Черкаського національного університету імені
Богдана Хмельницького*

ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ МЕДИЧНОГО ТА ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПРАЦІВНИКА У РОЗУМІННІ СТАТТІ 140 КК УКРАЇНИ

Один із основних принципів кримінального права – принцип законності – вимагає, зокрема, щоб чіткість і ясність усіх термінів і термінологічних конструкцій, що містяться у Кримінальному кодексі України (далі – КК України, КК), виключала його неоднозначне розуміння і застосування. У зв'язку з цим актуальним є питання наукового тлумачення норми, передбаченої ст. 140 КК України «Неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником».

Слід відзначити, що на сьогодні проблеми кримінально-правової кваліфікації неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником комплексно не досліджені. Окремі аспекти кримінальної відповідальності медичних і фармацевтичних працівників у своїх працях аналізували Ф. Ю. Бердичевський, В. О. Глушков, І. І. Горелік, А. П. Громов, І. А. Концевич, Г. М. Красновський, І. Ф. Огарков, М. Д. Шаргородський та інші. Проте, значне коло важливих питань кримінально-правової охорони права людини на охорону здоров'я залишається невирішеним. У першу чергу це стосується з'ясування змісту елементів об'єктивної сторони злочину, передбаченого статтею 140 КК України. Як правило, науковці поверхово розглядають складові професійних обов'язків медичних та фармацевтичних працівників, не визначаючи співвідношення понять «медична діяльність» та «медична допомога», «фармацевтична діяльність» та «фармацевтична допомога».

У цьому зв'язку метою статті є визначення змісту професійних обов'язків медичного та фармацевтичного працівника в контексті кримінально-правової кваліфікації означеного суспільно небезпечного діяння.

Розгляд ознак об'єктивної сторони неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником необхідно розпочинати з аналізу суспільно небезпечного діяння (дії чи бездіяльності), оскільки саме діяння породжує суспільно небезпечні наслідки, вказує на зв'язок об'єкта та об'єктивної сторони складу злочину та є предметним виразом його суб'єктивної сторони.

Злочинне діяння у ст. 140 КК сформульовано таким чином, що потребує чіткого, правильного розуміння змісту професійних обов'язків медичного та фармацевтичного працівника. Передусім, варто розглянути такі категорії як «медична та фармацевтична діяльність».

Взагалі, основною метою медичної та фармацевтичної діяльності є охорона права на охорону здоров'я. Маючи спільні ознаки, медична та фармацевтична діяльності все ж таки відрізняються одна від одної.

Повноту правового регулювання вищезгаданих видів діяльності, а також інші проблеми, що виникають при правовому регулюванні такого виду діяльності, складно оцінити і вирішити, не дослідивши її складові.

У наказі Міністерства охорони здоров'я України «Про надання спеціального дозволу на медичну діяльність у галузі народної і нетрадиційної медицини» від 10.08.2000 року № 195 медична діяльність визначається як регламентована Основами законодавства України про охорону здоров'я, іншими актами законодавства з питань охорони здоров'я, нормативно-правовими актами Міністерства охорони здоров'я України діяльність з надання громадянам лікувально-профілактичної допомоги¹. Безумовно, медична діяльність повинна регулюватися юридичними нормами. Проте, як вбачається, законодавець звузив зміст поняття «медична діяльність» та розглядає її як лікувально-профілактичну допомогу, що надається лікарями різної кваліфікації.

Згідно зі ст. 35 Основ законодавства України про охорону здоров'я (далі – Основи) лікувально-профілактична допомога поділяється на первинну, вторинну та третинну.

Первинна лікувально-профілактична допомога є основною частиною медико-санітарної допомоги населенню та передбачає консультацію лікаря, просту діагностику і лікування основних найпоширеніших захворювань, травм та отруєнь, профілактичні заходи, направлення пацієнта для подання спеціалізованої і високоспеціалізованої допомоги. Вона надається переважно за територіальною ознакою сімейними або іншими лікарями загальної практики.

Вторинна (спеціалізована) лікувально-профілактична допомога надається лікарями, які мають відповідну спеціалізацію і можуть забезпечити більш кваліфіковане консультування, діагностику, профілактику і лікування, ніж лікарі загальної практики.